

TOLERANTIE ALS DEUGD

Olterterperkring
17 oktober 2022
Paul van Tongeren

1. INLEIDING: DE CONTEXT/HET KADER “HOEKEN EN GATEN VAN VRIJHEID”

* **problematiek van tolerantie begint in moderniteit**

- Locke, *Letter on Toleration* (1689); ook al Coornhert, *Synode over de gewetensvrijheid* (1582)
- kader van godsdienst-twisten en ontstaan van liberale staat: individuele gewetensvrijheid en de staat als handhaver van de orde, om te voorkomen dat vrijheden elkaar in de weg zitten.
- die vrijheid was een verticaal recht
- juist het liberale pluralisme maakte het mogelijk dat ‘tolerantie’ vrijwel als enige waarde door een neutrale overheid mocht worden voorgeschreven en aangemoedigd.

* **latere ontwikkeling leidt tot toenemende intolerantie**

- van verticaal naar horizontaal recht, samen met terugtrekkende overheid, versterking van individualisme, afnemend besef van gemeenschaps-cultuur en van vormelijkheid

* **hoe te bespreken?**

Blik verruimen van moderne problematiek naar premoderne voorgeschiedenis van probleem en ‘oplossing”

2. VRIJHEID ALS PROBLEEM

*** van 'wat is vrijheid'? naar 'wanneer zijn we ons gaan begrijpen als 'vrije wezens', 'wezens met een vrije wil'?**

- Griekse ethiek: geluk als optimale zelfverwerkelijking – denken en verlangen gaan vanzelf goed – optimisme van de deugden
- De lacune van het kwaad – de introductie van de zonde in de semitische wortel vd Europese cultuur – een derde vermogen: de wil = zelfbepaling
- NB: achtergrond in imago-dei-thematiek
- claim van zelfbepaling staat 'los' van denken en verlangen!

3. DEUGDEN ALS 'OPLOSSING'?

*** de klassieke deugden: draagkracht en geduld**

- vrije wil sluit zich doorgaans aan bij denken en verlangen, dus perfectionering daarvan kan helpen
 - maar vrije wil behoudt altijd soort eigenwijsheid, die misschien deels gecompenseerd kan worden door
 - draagkracht: besef dat er iets gedragen moet worden ipv doen alsof je er geen last van hebt
 - Geduld, opgevat als volhouden van de strijd in uitstel van winst
 - de twee vallen samen: (sustinentia, patientia; hypomonè) midden tussen onverschilligheid/berusting en fanatisme/revolutionaire overmoed
- * is er ook een deugd van de wil?**
- de theologale deugden zijn deugden van de wil
 - maar die krijg je niet door oefening, maar door genade